

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 25.

V torek 20. junia 1854.

III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje.)

XI. 5. Kako se s popkom cepi.

S popkom se cepi, če se sirov (frišen) popek iz žlahne mladike izreže, in u zakožo divjaka tako vtisne, da se v njem zaraste, in žlahno mladiko požene, ktera žlahno drevo izraste, če se divjak drugih odrastlik trebi.

Popkovati se more le, dokler je drevje muževno, tedaj kmalo po sv. Jurju blizo do sv. Mihela. Do sv. Petra še prvo leto popek mladiko stori; pozneje ceplen pa še le prihodno pomlad zeleni, in veli se *popkanje u spijoče oko*.

S popkom se cepijo iz košic, pa tudi pešek izrašeni divjaki, in u to že pripravní debelosti gosjega peresa; vendar se tudi 2 in 3 letni divjaki, pa tudi posamezne veje popkovajo. Po tem načinu cepimo naj rajše sladke češnje, orehe, breskve, marelice, slive. Popkovanje se bolj uspeši u milem, gorkem podnebjú, in u dobri zemlji, kot u nevgodnih krajih in rodi zemlji.

Če se pred kresom cepi, se cepivni popek izreže iz mladike, ktera je bila odrezana že po zimi ali u vigred, pred ko je bil les muževen; po kresu se pa popek vreže iz tisto leto izraščene mladike, ktera ima prav lepe lesne popke.

Za popkovanje izreži popek od mladike tako lepo in gladko, da se bo pol palca kože nad njem, in ravno toliko pod njim, in kolikor je mogoče tudi na straneh njega držalo, in da bo lesa kolikor mogoče malo zraven. Če se pa popek iz tisto leto izraščene, torej muževne mladike vzame, se popek brez lesa izluši; le gledati je, da se ga klica ali kal derži. Kadar si tako platico

kože s popkom vred od mladike odkrojil, odreži mu tudi pol peresa, če s popkom tisto pomlad izraščene mladike popkovaš. Po tem ureži u kožo divjaka, nizko pri tleh, kjer je gladka koža, tako dolgo ranico, kakoršno platica s očesom potrebuje; odloči s nožkom, peresom ali lesenoj zagojzdicoj muževne kožice na divjaku toliko na obeh straneh, da boš vso platico s popkom pod kožo divjaka spravil. Zadmič se rana s povošenim trakom, papirjem, ali tudi ličjem zgorej in spodej terdo povije, le oko mora prosto ostati in preveza se sopen odvzeme, kadar je popek u divjaku prijet in zaraščen, da se laglej les redi. Kadar je očitno, da se je popek prijel, se divjak dober palec nad prijetim cepom tako prekoma odreže, da rana na nasprotno stran cepa pride, in drugo leto še le, ko je iz popka močna mladika pognala, se konček divjaka verh cepa tikoma pri cepu vprek odreže in s voskom zamaže.

Da se popkovanje dobro pospeši, je še paziti :

- a) Da je divjak, koji se bo cepil, dobro sočen. Nar sočnejši, torej judi za popkovanje naj pripravnejši so 2—3 leta stari divjaki.
- b) Koristno je, če se divjaki u večeru pred popkovanjem dobro do korenin polijejo, ter se jim sok pomnoži.
- c) Popkova naj se o jutrih pri vgodnem tihem vremenu.
- d) Popek naj se divjaku na juterni ali pa severni strani vtisne, ker se gotoviše prime, ko na južni ali večerni.
- e) Da bo popkovanje gotoviše, naj se divjak na dveh ali treh krajih papka, in če se primejo, se le spoden pusti, drugi pa odrežejo. U češpleni divjak naj se marelčno, pa tudi slivno oko vložji, da se edno vsaj prime, in ne bo prazno delo.

(Dalje sledi.)

Kako zamore učitel med naukom mir obderžati?

Mir med naukom je v šoli poglavitna reč, pa ga je tudi težko pridobiti.

Ako hoče učitel mir obderžati, naj takole ravna :

1. Pred vsim drugim naj skuša s prijaznim, dobrotljivim in ljubeznjivim obnašanjem do otrok njih ljubezen in zaupanje v nar višje stopnji si pridobiti; potem bodo, če jih le malokrat opominja, koj mirni.

2. Naj jih prepriča, da bode vse, česar se učijo, jim v korist, ker otroci mislijo, da se vsega tega morajo zavolj tega učiti, da bo le starišem, učiteljem in odgojiteljem v korist.

3. Mora jim razjasniti, da ne smejo šamo zavolj tega mirni, pazljivi in pridni biti, ker bi bili potem zavoljo nepokornosti kaznovani, marveč iz ljubezni do Boga, svojih starišev, učiteljev itd.

4. Če se primeri, da kak dan ne more mira obdržati, naj išče vzrok vselej v sam sebi, in prepričal se bo, da je to storila *nevoljnost, bolehnost* i. t. d., da ta dan ni bil dobrovoljen.

5. Si mora prizadevati, da svoje učence in učenke na tanjko pozna, in da taiste, kateri so nepokojni in blebetavi, bližej sebe vzame, pa vedno mora na nje paziti.

6. Učence (in učenke) naj iz enega mesta na drugo predstavlja, ker s tim si pripomore, da se med seboj preveč ne soznanijo.

7. Če med naukom kdo govori, naj učitel koj govoriti preneha, in resno okrog sebe gleda, tudi nar večji lahkomislježi bodo omolknili! Pa tega se ne sme predolgo poslužiti, ker bi se sicer v nauku preveč zamudil.

8. Je posebno imenitno, da nikdar take kazni ne žuga, ktere ne more dopolniti, alj je tudi dopolniti ne misli; kar pa obljubi, mora držati; zavolj tega nikdar ne obečaj, česar bi ne dopolnil.

9. Naj toliko glasno govori, da se le takrat zastopi, kder je vse tiho. Varovati se mora, da se o času nemira ne preupije; če to otroci zapazijo, postajajo zmeraj nemirnejši.

10. Včasih se tudi smejo taki učenci hvaliti, ki zraven nepokojnežev sedijo; kder ima nemir postati, naj prvič imenovane poklicuje v branju itd. Tako bodo nemirneži sami na se pazili, in tudi navada k nemiru bo opeševala.

11. Varno je tudi, da se učitel zmeraj resnobno, pa prijazno in ljubeznjivo obnaša. Zatorej mora vse sleparije iz šole odvernuti, kakor: nespodobne imena nemirnežem dajati i. t. d. Vsi mu

morajo biti pri sercu, naj bodo potem bogatinci ali reveži. Vsakemu hvalo, komur hvala gre! pa tudi kazen taistemu, ki jo zasluži! Če tako ravnaš, te bodo učenci gotovo častili in obražali!

12. Zadnjič je tudi treba, da se o šolskem vshodu v šoli znajde, in otrok nikdar samih ne pusti. „Učitel je zavolj otrok tukaj, ne pa otroci zavolj učitelja, toraj bodi vselej prvi v šolskej izbi.“ Želeti bi pa bilo, da bi se skoraj učiteljski stroški povikšali, da bodo o pravem času v šolo najšli, ne pa po navadi hodili s trebuhom za kruhom!

Jožef Eržen.

Denarnica polna zlatov.

(Konec.)

Neki vbogi dninar (tavarhar) skoz sadorejo v kratkem času narbogatejši v svojej vasi porstane.

Neki mož, ki je v vigrednem času s sadnim drevjem kupčeval, od pota zablodi, in mora v nekej revnej kajžici prenočiti, katire posestnik je bil vbogi dninar. Vbogi pa prijazni dninar ptujcu, narbolj ko v svojej revščini premore, postreže. Ali ptujec to dninarjevo prijaznost in njegovo dobro voljo ni samo s dnarjem plačal, ampak se je njemu tudi na drugo vižo hvaležnega skazal. Komaj ko se den zareže, gre ptujec okoli bajte, in vidi majhen vertiček, v katirem še nikoli ni družega rastlo, kakor repa in krompir. In tale vertiček je bil edino dninarjevo posestvo. „Ljubi mož, pravi ptujec k njemu, jes bom zdaj storil, da bote iz tega vertiča, akoravno je le majhen, v nekih letih veliko dnarja pridelovali. Glejte, jes vam bom iz hvaležnosti, da ste me tako priljudno pogostovali, v vaš vertiček troje prav žlahtnih drevesic vsadil; one vam scer v prvih petih letih dobička še ne ponesó, alj za toliko večji bo potem vaš dobiček. Imejte ova drevesca za vaš pravi zaklad, in glejte, da travo marljivo odpravite, in da vam jih živina ne pojě alj polomi. Jes vas zagotovim, da bote vi in vaši otroci se vse svoje žive dni na me spominjali“. Ptujec drevesa vsadi in gre svoj pot napred.

Kako se dninar začudi, ko so mu drevesa že 4. leto prvo sadje rodile, ki je bilo tako lepo, da še nikoli ni lepšega vidil, pa tudi tako dobro, da svoje žive dni še ni boljega okusil.

Ej! misli dninar sam pri sebi, tako izverstno sadje je za priprostega človeka prežlahтно in predobro, zanapred ga hočem, ako mi Bog zdravje in mojim drevescom rodovitnost da, prodati. In on je to tudi storil, ga vsako leto v mesto na prodaj nosi, in ker ni bilo po celem mesto lepšega in boljšega dobiti, so ga ljudi tudi za drag dnar koj razpopadli, in že 10. leto je za-nj 24 goldinarjev skupil.

Njegovi sosed, Bošt imenovan, je bil bogat kmet, ki je imel tudi prav veliko zemljištva; ali on, ravno kakor njegov oče in dedej nikoli ni družega sjal, kakor samo žito, in nikoli ni še kaj družega skusil. Slabo leto napade, in on čisto nič ne pridelal. Ožbalt pa, tako je bilo dninarju ime, je za sadje ravno v tem letu 40 goldinarjev skupil, za katere je od Bošta, katiri je zavolj slabe letine v velikej potrebi bil, njivo kupil, ki se je njegovega vertiča držala, in je vso s sadjem nasadil. Trapasti Bošt je Ožbalta terdo gledal, in se mu smejal, ko ga je vidil po lepej njivi meriti, kopati in sadje vsajati.

Ožbalt je drevje v kinkunks, to je tako nasadil, da je Bošt povsod, kamorkoli je stopil, lepo versto vidil. In v malo letih je Ožbalt toliko sadja pridelal, in ga vsako leto toliko zprodal, da bi mu nobeno drugo žito toliko dobička dalo ne bilo. V malo letih je imel Ožbalt za svoje sadje že toliko dnarja, da je veliko posestvo, ki ga je zadolženi Bošt na prodaj postaviti moral, kupil. On je dro nekaj dolžen ostal, alj v malo letih ni samo dolg odplačal, ampak on je bil tudi v soseščini nar bogatejši mož.

Vsaki kmet alj posestnik skoz sadorejo v malo letih lahko obogati, ako le prazne prostore svojega zemljišva pridno s sadjem nasadi.

Balant Lesjak, fajmošter.

Pestaloci.

Pestaloci, vsakemu detovodu dobro znan mož, je bil velik detomil. Imel je veliko let vboge otroke v svoji hiši, jih s vsim preskerboval, učil in lepo iskojil, kakor bi nja lastni otroci bili. Pestaloci ni premožen bil, in se je le po stari šegi oblačil. Neka dne potova v mesto Bazel. Sreča ga vbog mož, koji mu

ginljivo svoje vbožtvo toži in miloščine prosi. Pestaloci nima penezov v žepu, in vbogi človek se mu v serce smili, rad bi mu toraj pomagal. Pripogne se, in mu sreberno kopčo (šnolo) iz črevlja poda.

Na večno letó obstoji,
Kar dobrega človek stori.

V. Musi.

Ogibaj se skušnjave!

Naj človek ogiba se priložnosti do hudega, opominja že stara poslovica. Priložnost ima peklensko moč. Z nevidljivimi verigami, po sili zlobnega duha vleče k pregrehi. Gorjé mu, če ne more nasprotovati, in angelj varh njegov ga zapusti! To poterdjuje naslednja *resnična* prigodba.

Pred nekoliko letmi je bil grof Th. iz zlatnega Praga u francozko glavno mesto *Pariz* se pripeljal. Imel je služabnika seboj. Podal se je u gostivnico, kjer si je izvolil izbo za se, zraven nje pa izbico za služabnika svojega.

Nekega dné je dobil grof po bankijeru svojem veliko skupnino dnarja. Pozno na večer, preden je spat šel, prešteje še denar, potlej pa cel kup — bili so večji del *zlati* — na mizi ležati pusti, ter se vleže u posteljo.

Bil je pa o tisti dôbi grofov služabnik u svoji izbici, ktere dveri na pol odperle so bile, takó da je on vse viditi in slišati zamogel, kar je gospod njegov opravljal. Grof je tega služabnika že več lét u službi imel, ker je bil priden in pošten fant, prizadljiv in zaupanja popolnoma vreden. Tudi ga je grof vselej seboj jemal, ko je potoval. —

Grof je bil zaspal. O polnoči pa ga neki šum u svoji izbi zbudí. On se dvigne, ter zagleda v blesku ponočne luči *služabnika*, ki zraven grofove postelje stoji. Na vprašanje, kaj da hoče, odgovori uni, da se mu je zdelo, da ga je grof bil klical; torej je vstal, zapoved njegovo dopolnit.

Grof zagotovi, da ga ni klical, ter mu veli počivat se podati. Tudi grof je spet zaspal; kmalo ga pa nov šum zbudí. Ko pogleda, stoji služabnik u *drugokrat* pred posteljo njegovo.

„Kaj imaš pa spet?“ ga grof nevoljno nagovori.

Bled in trepeteč jecljá uni, da se mu je v drugobart zdelo, da grof ga kliče; tedaj je bil zopet vstal izpolnit po-velje njegovo.

Nevoljen, da spanje mu krati, mu grof ojstro zapové spat iti, njega pa ne več uznemiriti.

Služabnik gre, in grof poskuša, pa ne more več zaspati. Neki čuden nepokoj se ga loti, spreletuje ga groza ledena, ter plaši sanj od trepavnic njegovih, ko služabnik — u *tretjo-bart* pred njegovo posteljo stopi, bled ko duh, plamtečih oči, u roki — gol nož.

„Zlodej, kaj češ?“ zagromi grof nad njim, skoči iz postelje, ga popade za roke, ter ju čversto derži.

Uni se zgrudi. „Odpuščanje, milostljivi grof! Naj me odpravijo iz službe, pa nevtégoma, nevtégoma! Vidil sim, ko ste na večer *dnarje* šteli — za mene prikaz peklenskega brezna — toliko zlatá — *cekini* — oh, za božjo voljo, gospod grof, odpravite me *koj*, ali — vas moram *umoriti*, jaz moram *vaše dnarje imeti*, k temu me vleče oblast, kterej zoperstaviti se ne morem. Še enkrat, milostljivi grof, odpravite me nevtégoma iz službe, če ne — moram — moram —.“

Grof ostermi. Spreletita ga groza in strah. Bodóčemu zločincu izvije nož iz kerčno sključene pesti, pograbi hitro letno plačo njegovo in nekoliko zlatov, mu jih u roko vtisne, ter pahne ga vun u polnočno tmino.

J. Šubic.

Drobtinčica.

* „Der Oesterr. Schulfreund“ v svojem 19. čislu iz *Krajnskega* prav vesele novice zastran ljudskih šol pripoveduje.

U *Logatcu* (Loitsch) je poprejšni učitel odstopil in sedajni začasni učitel, g. *Matevž Kukec*, kaže, koliko moder, priden in ljubezniv učitel premore. Tudi je srenja 125 fl., ki jih je dosadaj učitel imel na leto, povišala na 312 fl. 48 kr. Slava! —

U *Planini* šola že od zvnaj kaže, da se sme tudi znotraj dobra šola pričakovati. In res je taka: G. J. *Krajnc*, ki že 40 let

podučuje, je skoz in skoz vse hvale vreden. Tudi dušni pastir ga pri njegovem delu na vso moč podpira. Močno se tukej gleda na nemški jezik. —

Ljudje v *Kočerji* so se poprej šole branili. Pa šola še le 1 1/2 leto obstoji, in že so vsi farmani nje serčno veseli. Se ve, da se učitel dobro obnaša. —

Poglavana šola v *Idrii*; ona zasluži po vsej pravici svoje ime: poglavna šola. Učitelji podučujejo tako, da si ne moreš kej boljega želeti. Tako podučujejo in se obnašajo, da se pri učencih ne samo glava zmodri, temuč tudi *serce požlahtni*, kar je vsake šole nar perva naloga.

Tamošnja *pripraviška šola* se čedalj bolj razvija. Šteje 19 pripravnikov, ki zaslužijo zavolj lepega zadržanja, velikega truda in veselega napredka vso hvalo.

U *škofji Loki* se bo skoraj hiša za poglavno šolo začela zidati. Taka je že davno potrebna. Da se bode ta hiša stavila, gre hvala posebno šolsk. vodju, g. *Vinc. Majer-u*, ki je živ in vnet za šolo in šolske reči. *Rajniki g. fajm. Pestotnik* je za to 300 fl. sporočil.

Na *Trati g.* kaplan *Andr. Drobnič*, ki je iskren prijatelj šolske mladine, šolo oskerbuje; u šolo hodi 56 otrok. Farmani spoznajo, da je šola potrebna in dobra naprava vsake sosesčine; zatorej si mislijo pravo, uravnano šolo napraviti. —

Tako je prav in lepo, ljubi Slovenci; le vsi in povsod tako ravnajte. Dnarji, ki jih daste za šolo, bode vam obrodil obilno stoterno!

Društvo sv. Mohora.

* Še enkrat opominjamo, da se bo II. del „*Djanja Svetnikov*“, ki je že tudi vezan, le tistim gg. društvenikom sedaj letos pošiljal, ki so svojo dolžnost za l. 1854 popolnoma spolnili. Zatorej ne mudite; še nekaj časa bomo čakali!

* Dalje so darovali za „*društveno matico*“:

	Prenos:	163 fl. 48 kr. sr.
Zdolšek Ant., učenc v Celju	1	„ — „
Stojan Miha, dehant v Brašlovčah	10	„ — „
Suhač Ant., kaplan pri sv. Lorencu	1	„ — „
	ukup:	175 fl. 48 kr. sr.

Dalje so pristopili p. n. gospodi: 947. Aleš Ant. in 948 Matjan Bal. bogoslovca v Gorici, 949. Paislar Jan. kaplan v Olsnici na Ogerskem.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.